

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYESİNDE MALİYE BİLİMİNDE YAŞANAN GELİŞMELER

Ahmet Burçin YERELİ*

İçinde bulunduğumuz yüzyılın şu son günlerinde, geriye dönüp baktığımızda yaşanan sosyal ve teknik gelişmeler itibariyle yirminci yüzyılın insanlık tarihinde önemli bir yüzyıl olarak yerini aldığını görmekteyiz. Yüzyıl içine iki büyük dünya savaşı ve bir o kadar bölgesel savaş ile birlikte birkaç büyük mali buhran sıkışmış olmakla birlikte, özellikle teknolojik gelişmeler açısından yaşanan hızlı değişim, toplumsal değişimin yönünü daima ileriye çevirmiştir.

Sosyal bilimler alanında yaşanan önemli gelişmeler, sosyal bilimlerin tüm alanlarında olduğu gibi maliye konusunda da kendini göstermiştir. Özellikle, felsefi düşüncenin bir alt dalı olarak ortaya çıkan ve zamanla başlı başına bir bilim dalı haline gelen iktisat; ve iktisadın bir alt dalı olarak ortaya çıkıp yirminci yüzyılın sonlarına doğru pek çok ülkede önemli bir çalışma alanı olan maliye, insan ihtiyaçları ve toplumsal ihtiyaçlar ile doğrudan ilgilendikleri için, kişilerin ve toplumların tüm dokularına nüfuz etmişlerdir.

Çalışmamızda, maliyenin ve mali düşüncenin yirminci yüzyıl içinde geçirdiği evreler ve bu düşünce akımlarının Türkiye maliyesine yansımaları değerlendirme konusu yapılacaktır.

A-Yirminci Yüzyıla Kadar Mali Düşüncenin Gelişimi

Uzun yıllar boyu iktisat bilimi içinde ele alınan ve iktisadın bir alt dalı olarak görülen maliye, sanayi devrimini izleyen yıllarda, ekonomik ve mali ilişkilerin şekillenmesi ve çeşitlenmesi ile birlikte bağımsız bir bilim dalı haline gelmeye başlamıştır. Mali olayların devlet ile birlikte ortaya çıktığı, dolayısıyla maliyenin insanlığın bilinen en eski tarihine kadar uzanan devlet kurumu kadar eski olduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Bu açıdan bakıldığında, iktisadi düşünce içinde mali düşüncenin evrimi, devletin ortaya çıkışından günümüze kadar yayılan geniş bir sürece dayanmaktadır.

* Yrd.Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü.

1. İktisat İlminin Konusu ve Maliye

İktisat biliminin temel konusu, doğada kıt olan kaynaklar ile mahiyeti itibariyle sınırsız olan insan ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. İnsan ihtiyaçlarının sınırsızlığı son derece genel bir kavramdır. Belli bir coğrafyada ve belli bir zaman diliminde yaşayan bir bireyin o anki ihtiyaçları; farklı bir coğrafyada ve farklı bir zaman diliminde yaşayan başka bir bireyin ihtiyaçları ile aynı olamayacağı gibi, aynı coğrafyada ve aynı zaman diliminde yaşayan farklı bireylerin de o anki ihtiyaçları birbirinin aynı olamayacaktır. Bunu şöyle bir örnekle açıklayabiliriz: Aynı anda bir bardak su içen pek çok kişinin, içtikleri sudan aldıkları haz farklı olacaktır. Dolayısıyla, iktisat biliminin çözmeye çalıştığı bireysel ihtiyaçların tatmini sorunu, zamanla insanların bir arada yaşamasından kaynaklanan sosyal bazı ihtiyaçların da tatmini sorununu beraberinde getirmiştir.

Toplumsal ihtiyaçlar ya da kolektif ihtiyaçlar dediğimiz bu tür ihtiyaçların nasıl karşılanması gerektiği tartışmaları ile birlikte, toplum tarafından devlete bu hususta bazı görevler yüklenmiştir. Ancak, bu görevleri toplum adına üstlenen devletin zamanla toplumdan bağımsız ayrı bir organ haline gelmesi ile birlikte devletin ekonomik ve mali yetkilerinin sınırlarının çizilmesine çalışılmış ve özellikle devletin mali yetkilerini belirleyecek hukuk sistemi önem kazanmıştır.

Maliyenin evrimi çeşitli yazarlarca belli aşamalara ayrılmaktadır. Kamu maliyesi üzerine önemli çalışmaları bulunan Prof. Dr. Selâhattin Tuncer bu süreci üç aşamaya ayırmış bulunmaktadır. Bu aşamaları şu şekilde özetleyebiliriz.⁵³

a) Birinci Dönem

Maliyenin henüz bir bilim olarak kabul edilmediği dönemdir. Ancak, iktisadi düşünceler içinde mali konulara da yer verilmeye başlanmıştır. Yeni çağlarda mali incelemelere eserlerinde ilk yer veren yazarlar merkantilistler olmuştur. Bunlar ve özellikle Alman kameralistleri, maliyeyi genellikle siyasal-uygulamalı bir açıdan incelemişler, eserlerinde sırf bilimsel alanda kalmaktan çok, hükümdarlara ve devlet adamlarına pratik tavsiyelerde bulunmak ve reçeteler vermek yolunu seçmişlerdir.

⁵³Daha geniş bilgi için bkz. Selâhattin TUNCER, *Kamu Maliyesi*, 3. Bsk, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları No: 41, Yalkın Ofset Matbaası, İstanbul 1972, s. 10-13.

Onsekizinci yüzyılda ise fizyokratlar, mali konuları ve sorunları, kurmuş oldukları iktisadi sistemleri içinde incelemişlerdir. Fizyokratlar, özellikle vergilerin yansımaları üzerinde durmuşlar ve bütün vergilerin eninde sonunda, tek üretken faaliyet olan tarım üzerine yükleneceğini ileri sürerek, tek vergi sistemini savunmuşlardır.

b) İkinci Dönem

Onsekizinci yüzyıldan itibaren İngiliz klasik-liberal okulu ile birlikte maliye, iktisattan ayrılarak bağımsız bir disiplin haline gelmeye başlamıştır. Adam Smith ve David Ricardo gibi ünlü klasik iktisatçılar, eserlerinde mali sorunlara ve özellikle vergi sorunlarına özel bir bölüm ayırmış ve mali olayları iktisadi yaşantının bir parçası sayarak bu çerçevede incelemelerini yürütmüşlerdir.

c) Üçüncü Dönem

1929 Dünya Buhramı ile birlikte başlayan müdahalecilik ya da devletçilik yıllarında, klasik-liberal inanışlar ve görüşler terk edilmiş ve Keynes' in fonksiyonel devlet anlayışıyla birlikte mali araçlardan daha sık yararlanan, maliye politikasını daha sık kullanan devlet modeli benimsenmiştir. Bu yıllarda maliyenin önemi giderek artan bir seyir izlemiştir.

2. Maliyenin Tanımı ve Konusu

Finans kelimesi bir muamelenin sonu, ödeme safhası anlamına gelen "Finis" kökünden gelmektedir. Fransızca "Finances Publiques", İngilizce "Public Finance", Almanca "Staat Finanzen" ve İtalyanca "Finanza Publica" terimleri mali işlemlerin yapılabilmesi için ortaçağda kullanılan "Finare" ve "Finatio" kelimelerine bağlanabilir. Günümüzde maliye, finans kelimesi ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Dilimize Tanzimat döneminde giren finans, "maliye" şeklinde tercüme edilmiş ve okullarımızda "İlm-i Mali" adı ile okutulmuştur.⁵⁴

Her toplumda temel amaç, insan ihtiyaçlarının mümkün olduğu ölçüde tatminini sağlamaktır. Çeşitli iktisadi sistemler de bu amacın en iyi şekilde gerçekleştirilmesini hedef alır. Bununla beraber, hiçbir toplum, insanların tüm ihtiyaçlarını gidermek üzere yeterli ölçüde mal ve hizmete sahip olamamıştır. Bu, zaman içinde ihtiyaçların çeşitlenerek artmasına karşılık, bu ihtiyaçları gidermeye elverişli kaynakların

⁵⁴ Aytaç EKER, Kâmil TÜĞEN, *Kamu Maliyesine Giriş*, 6. Bsk., Takav Matbaası, Ankara 1995, s. 5.

kıt olmasından ileri gelen iktisadi bir sorundur. Her iktisadi sistem, sınırsız ihtiyaçlarla sınırlı kaynaklar arasındaki dengeyi toplum yararına kurmaya çalışır. Bu nedenle, her iktisadi sistem hangi mal ve hizmetlerden, ne miktarda, hangi metotlarla, kimler için üretilene; bunlar için mevcut kaynakların en iyi şekilde nasıl kullanılacağına ve üretilen mal ve hizmetlerin nasıl bölüşüleceğine karar vermek durumundadır.⁵⁵

Maliye kelimesi anlam itibariyle ekonomik bir süreci ifade etmektedir. Bu sürecin dört farklı uğraşı alanı ya da dört aşaması bulunmaktadır. Genel hatları itibariyle düşündüğümüzde, öncelikle toplumsal ihtiyaçlardan yola çıkmak gerekecektir. Buna göre maliyenin ilk uğraşı alanı toplumsal ihtiyaçlar olacaktır. Yani, toplum tarafından talep edilen bu ihtiyaçların karşılanması maliyenin asıl konusudur. Ancak, bu ihtiyaçların tümünün aynı anda karşılanması mümkün değildir. O halde, hangi ihtiyaçların öncelikle karşılanacağı sorunu ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal ihtiyaçların kamusal otorite tarafından karşılanması, kamu kesiminin bizzat mal ve hizmet arz etmesi ile mümkün olmaktadır. Dolayısıyla iktisadi anlamda toplumsal ihtiyaçların karşılanması sorunu, maliye literatürüne hangi kamu hizmetlerinin üretilmesi gerektiği şeklinde yansımaktadır. Yani, iktisat bireyi hedef alır ve bireye yönelik değerlendirmeler yaparken, maliye öncelikle devleti ele almakta ve konuya devlet açısından yaklaşmaktadır.

Maliyenin bir diğer uğraşı alanı ise, sunulacak olan kamu hizmetlerinin maliyetinin karşılanmasıdır. Toplum tarafından karşılanması istenen ihtiyaçların yerine getirilmesi, devlete önemli bir mali yük getirmiştir. Bu ihtiyaçların bedeli diyebileceğimiz bu yükün finansmanının nasıl olacağı da ayrı bir mali sorundur. Maliyenin bu çalışma alanına ise kamu gelirleri adı verilmektedir.

Elde edilen gelirlerin, önceden belirlenmiş hizmetlere aktarılması ise hukuki bir süreci ifade etmektedir. Gelirlerin bir havuzda toplanması ve bu havuzdan kamu hizmetlerine pay verilmesi şeklinde ifade edebileceğimiz bu sürece ise, maliye literatüründe, bütçeleme süreci denilmektedir. Bu süreç maliyenin üçüncü uğraşı alanını oluşturmaktadır. Söz konusu sürecin hukuki yönü ön plandadır. Çünkü, kamu otoritesinin keyfi gelir elde etme ve keyfi harcama yapma diye

55 EKER, TÜĞEN, a.g.e., s. 1-2.

bir yetkisi bulunmamaktadır. Elde edilen gelirlerin hangi koşullarda kamu hizmetlerine aktarılacağı kanunlarla belirlenmiştir.

Maliyenin dördüncü ve son uğraşı alanı ise kamu harcamalarıdır. Yani gerçekleştirilecek kamu hizmetlerinin yerine getirilmesidir. Devlet, bir kamu hizmetini yerine getirirken elde edilen gelirleri harcayabileceği gibi, daha gelir tahakkuk etmeden de kamu harcamaları yapabilmektedir. Bunu belirleyen kamu hizmetinin niteliğidir. Eğer, o hizmetin acil olarak görülmesi gerekiyor ise, olağanüstü gelir elde etme yollarına başvurulur, örneğin borçlanılarak ya da emisyonla başvurulur kaynak sağlanır ve hizmet yerine getirilir.

Mali olaylar, kısaca, kamu ihtiyaçlarını karşılamak üzere devlet ve diğer kamu kuruluşlarının ekonomik değerler elde etmesi ve bunları kamu hizmetleri için harcamasıdır. Bu tanım çerçevesinde maliye biliminin konusu, kamu ihtiyaçlarından doğan kamu hizmetlerini görmek üzere gelir elde etmek ve bunları harcamak yoluyla toplumun siyasal kuruluşu olan devlet ve diğer kamu kuruluşlarının (belediyeler, il özel idareleri, köyler vb.) yaptıkları başlıca ekonomik işlemlerdir.⁵⁶

Maliyenin ve mali olayların tanımı bu şekilde yapılırken, maliyenin sınırlarını çizmek oldukça güçtür. Daha önce de belirtildiği gibi, maliyenin gelişimi devlet anlayışındaki değişime paralel bir seyir izlemiştir. Tarafsız devlet anlayışının benimsendiği dönemlerde, maliyenin etki alanı daralmış, müdahaleci devlet anlayışının kabul edildiği dönemlerde ise maliyenin etki alanı genişlemiştir.

B. Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Maliyenin Gelişimi

Türkiye Cumhuriyeti, gerek kamu bürokrasisi gerekse mali sistem itibariyle Osmanlı Devletinde uygulanmakta olan sistem üzerine kurulmuştur. Ancak, çağın gereklerine göre her alanda başlatılan yenilik hareketleri hem kamu bürokrasisi hem de mali sistem açısından söz konusu olmuştur. Aslında, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında görülen yenilik hareketlerinin temeli XIX. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır.

XVI. yüzyıla gelinceye değin, belli bir tutarlılık gösteren toplumsal düzen, bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren çözülmeye başlamış, kurumlar zamanla geleneksel fonksiyonlarını yerine getiremez

56 Akif ERGİNAY, *Kamu Maliyesi*, [Bu kitapta Kamu Gelirleri, Kamu Giderleri, Devlet Bütçesi, Kamu Borçları, Maliye Politikası, Gözden Geçirilmiş ve Şi- lenmiştir.] 13. Bsk., Savaş Yayınları, Ankara 1990, s. 7.

olmuşlardır. Özellikle gelişen savaş teknolojisi, tımarlı sipahilerin askeri fonksiyonlarını yerine getirmesini engellerken; artan devlet giderleri, çekilen nakit sıkıntısı, tımarların iltizama verilmesine ve tımar sisteminin yıkılışına neden olmuştur. Çöken tımar sistemiyle birlikte Osmanlı toprak düzeni ve üretim mekanizmasındaki dengeler sarsılmış, toprak düzeniyle birlikte toplumsal düzen de sallanmaya başlamıştır.⁵⁷

İstanbul merkezli Osmanlı devletinde XIX. yüzyılda hız kazanan bürokratik yozlaşma, etkisini bürokrasinin her kademesinde göstermiştir. Bu yüzyıl içinde gerçekleştirilmeye çalışılan ıslahat hareketlerinden, yine bürokrasinin karşı koyması nedeniyle fazla bir başarı elde edilememiştir.

Askeri bürokrasinin yozlaşması ile birlikte, Nizâm-ı Cedid hareketleri başlamış, daha sonra Yeniçeri Ocağı kaldırılmış yerine Asâkiri Mansûre-i Muhammediye kurulmuştur.

Şer'î ve örfî vergilere dayanan kamu gelirleri sistemi, yeni ticaret yollarının bulunması, mevcut ticaret yollarındaki denetimin zayıflaması, devlete vergi ödeyen önemli toprak parçalarının kaybedilmesi ile birlikte çökmüştür. Mali bürokraside yaşanan sorunlar kendini kamu gelirleri üzerinde göstermiştir. Toprak yönetiminin bozulması ve vergilerin tahsilinde dirlik sisteminin terk edilerek iltizam sistemine geçilmesi ile birlikte bu sistem feodaliteyi güçlendirmiştir.

1854-1855 dış borçlarının ardından başlayan süreçte, dış borçlanma gelirlerinin yatırıma yönelik alanlarda kullanılmaması ile birlikte 1881 yılında "Mali Sevr Antlaşması" diyebileceğimiz Muharrem Kararnamesi yayınlanmış ve bu Kararnameye istinaden 1883 yılında kurulan Düyunu Umumiye İdaresi, borçlarını ödeyemeyen Osmanlı devletinin önemli gelir kaynakları olan çeşitli vergiler ile tekel işletmelerine el koymuştur. 1918 yılındaki Sevr Antlaşmasına kadar sürecek olan bu dönemde Osmanlı ekonomisi iyice darboğaza girmiştir.

Osmanlı Devleti, Avrupa feodalizminin güçlü yıllarında kuruluşunu tamamlayarak gelişmeye başlamış, feodalitenin çöküş yıllarında ise en güçlü dönemini yaşamıştır. Ancak batı feodalizminin güçlü yıllarında bile varlığını sürdüren ve genişleten Osmanlı Devleti, kapitalizm karşısında aynı şansa sahip olamamıştır. Artık Osmanlı'nın kar-

57 Abdüllatif ŞENER, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi* İşaret Yayınları: 39, Bilimsel Araştırma Dizisi: 6, s. 17-18.

şısında gerileyen feodalite yerine güçlenen kapitalizm vardır. İç dengeler sarsılırken, dışarıdan kapitalizmin saldırıya geçmesiyle yeniden toparlanabilme fırsatı bile bulunamaz olmuştur.⁵⁸

XIX. yüzyılın sonuna doğru artan ticaret hacmi ile birlikte ulusların siyasi ilişkilerinde ekonomik ve mali olaylar önemli bir rol üstlenmiştir. Dünya pazarlarını elde etme ve önemli hammadde alanlarını ele geçirme mücadelesi içinde hızla sanayileşen Avrupa ulusları 1914 yılında, 4 yıl sürecek top yekûn bir savaşın içine girmişlerdir. Bu savaşın yol açtığı yıkımların ardından, 1920'lere gelindiğinde dünyanın siyasi coğrafyası da, savaşta kaybeden ulusların aleyhine bir değişim göstermiştir.

1. Yirminci Yüzyılda Mali Düşüncenin Gelişimi

Fizyokratların "Doğal Düzen Teorisi" ve Klasik iktisadi düşüncenin "Görünmez El" anlayışı devletin ekonomiye müdahalesinin olabildiğince seyrek olması gerektiğini iddia etmiştir. Ancak, piyasa ekonomisinin işleyişinde görülen bazı aksaklıkları değerlendiren Neo-Klasik iktisatçılar "Piyasa Başarısızlığı Teorisi" ile piyasa sürecinin gözden geçirilmesi gerektiği üzerinde durmuşlar ve sınırlı bir müdahaleyi savunmuşlardır.

Bu görüşleri benimseyen iktisatçılar, bütçenin denk olması, devletin yapacağı harcamalar kadar gelir elde etmesi ve bütçenin asla fazla vermemesi gereği üzerinde durmuşlardır. Vergilerin, piyasa ekonomisine zararlı ve vergi yansımalarının olumsuz etkileri üzerinde durmuşlardır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yirminci yüzyılın ilk çeyreğine kadar egemen olan ulus-devlet anlayışının etkisi siyasi alanda kendini gösterirken, ekonomik ve mali alanda da etkisini hissettirmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında devletlerin kendi içlerine çekilmesi ve uluslar arası ticaret hacminde görülen daralma etkisini çabuk göstermiş ve karşı kıtadaki A.B.D.'de başlayan iktisadi buhran hızla tüm dünyaya yayılmıştır. Bu yıllarda, iktisadi buhranın önlenmesine yönelik müdahaleci politikalar ise kısa vadede çözüm olamamış ve 1939 yılında başlayan ikinci dünya savaşı ekonomik ve mali kaybı iyice artırmıştır.

58 ŞENER, *a.g.e.*, s. 18.

Bütün bu olaylardan pek çok ülke etkilenmiş ve bozulan ekonomik düzenin yeniden kurulması konusunda devletin yeni bir takım mali önlemleri alması zorunlu olmuştur.⁵⁹

Bu döneme damgasını vuran Keynesyen iktisat politikaları “Fonksiyonel Devlet Anlayışı”nı benimsemiştir. Fonksiyonel devlet, kavramdan da açıkça anlaşılacağı üzere, ekonomide daha aktif görev alan, piyasa mekanizması yerine pek çok süreci kendi denetiminde tutan devlet anlayışıdır. Örneğin kaynak tahsisi, gelir dağılımının düzenlenmesi, ekonomik istikrarın ve dengelerin sağlanması devletin asli fonksiyonları olarak kabul edilmiştir.

Keynesyen iktisat anlayışının devlet maliyesini ön plana çıkardığı tartışılmaz bir gerçektir. Özellikle 1929 Dünya Buhranı’nın ardından, devletin maliye politikaları aracılığıyla, mali yetkilerini ve mali araçları daha fazla kullanarak ekonomiye müdahalesi pek çok gelişmiş ülke tarafından benimsenen bir sistem haline dönüşmüştür.

Müdahaleci anlayışa göre bütçelerde denklik önemli değildir. Karşılanması gereken kamu hizmetleri borçlanılarak da finanse edilebilir. Açık bütçe politikalarını savunan Keynes, aynı zamanda konjonktürel hareketlere göre bütçenin enflasyon, depresyon ya da deflasyon ile mücadelede kullanılabileceğini belirtmiştir. Özellikle kamu harcamalarını etkili bir politika olarak gören Keynes, harcamalardaki artışın devri etkileri üzerinde durmuştur.

Kısaca özetlemek gerekirse, XVIII. yüzyılın ikinci yarısından, XIX. yüzyılın sonlarına değin dünyada hakim iktisadi doktrin kimliğine sahip olan liberalizm, XX. yüzyılın başından itibaren önemini yitirmiştir. 1917 Ekim Devrimi ve daha sonra totaliter rejimlerin hızla yükselmesi, buna ek olarak 1929 Dünya Buhranı ve İkinci Dünya Savaşı’nın ardından müdahaleci kapitalizmin doğuşu ve yükselişi liberal doktrinin gözden düşmesine neden olmuştur.⁶⁰

Sosyalizm ve müdahaleci kapitalizm ancak yarım yüzyıl yaşayabilmiştir. XX. yüzyılın ikinci yarısında liberalizm yeniden doğmuş ve önem kazanmaya başlamıştır. Hayek ve onu izleyen liberal iktisatçılar, devletin ekonomideki aşırıya kaçan faaliyetlerinin zararlı etkile-

59 Daha geniş bilgi için bkz. Osman PEHLİVAN, *Kamu Maliyesine Giriş*, Derya Kitabevi, Trabzon 1989, s. 3.

60 Daha geniş bilgi için bkz. Coşkun Can AKTAN, *Çağdaş Liberal Düşünce Politik İktisat*, Takav Matbaası, Ankara 1994.

rini ortaya koyarken, hızla büyüyen ve genişleyen kamu ekonomisinin küçültülmesi gereğini tartışmışlardır. Bu alanda yapılan tartışmaların ortak paydası “Sınırlı Devlet” ilkesidir. Devletin tüm faaliyetlerinin anayasal olarak sınırlanması da dahil olmak üzere pek çok liberal görüş 1950’ li yıllardan itibaren giderek daha fazla kabul görmeye başlamıştır.

2. Yirminci Yüzyılda Maliye Eğitiminin Gelişimi

Ülkemizde maliye eğitimi 1860 yılına kadar uzanan yüzkırk yıllık bir geçmişe sahiptir. 1859 yılında kurulan Mekteb-i Mülkiye (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi), 1864 yılında kurulan Hukuk Mektebi (İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi) ve 1883 yılında kurulan Hamidiye Ticaret Mekteb-i Âlisi (Marmara Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi) bünyesinde başlatılan iktisat dersleri içinde verilen maliye eğitiminin, 1905 yılında Mustafa Zühtü Bey tarafından kurulan Maliye Mektebi’nde daha kurumsal ve bilimsel bir perspektifte ele alındığını görmekteyiz.

1933 yılına kadar süren dönemde, yukarıda sayılan okulların hepsinin aynı semtte ve birbirine yakın olmaları nedeniyle, maliye eğitimi aynı hocalar tarafından verilmiştir. Bu dönemde ders veren ünlü maliye hocaları arasında Mikael Portakalyan Paşa (1841-1897), Mustafa Nail Efendi (1861-1923), Aynîzade Hasan Tahsin (1876-1962), Mustafa Zühtü İnhan (1881-1970), İbrahim Fazıl Pelin (1886-1944) ve Ömer Celâl Sarç sayılabilir.⁶¹

XIX. yüzyıl, maliyenin iktisattan bağımsız bir disiplin olarak gelişmeye başladığı dönemdir. Bu dönemde maliye alanında yapılmış çalışmalara daha çok Fransa ve İngiltere’de rastlanmaktadır. 1860-1933 arası dönemde maliye eğitimi veren hocaların büyük bir kısmı yabancı dil olarak Fransızca bilmelerinin doğal bir sonucu olarak, o dönemde maliye öğretimine kaynak teşkil eden çalışmalar da Fransız ekolünden esinlenerek hazırlanmıştır.

1933 yılı Türk yüksek öğretiminde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. 1933 yılında Darülfunun lağvedilmiştir. Nazi Almanyası’ndan kaçan veya ülkeyi terk etmek zorunda bırakılan

61 Halil NADAROĞLU, “Türkiye’ de Yüksek Öğretim Kurumlarında Bugüne Kadar İzlenen Maliye Eğitimi ve Politikası”, *Türkiye 1. Maliye Eğitimi Sempozyumu*, 22-24 Nisan 1985, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 157, İ.İ.B.F. Yayınları No: 35, Eskişehir 1986, s. 49-69.

bir kısım ünlü Alman bilim adamı aynı yıl büyük çoğunluğu İstanbul Üniversitesi'nde olmak üzere Türk üniversitelerinde göreve getirilmişlerdir. Bunlar arasında Alman maliyeci Fritz Neumark da bulunmaktadır. Fritz Neumark İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi bünyesindeki Maliye Enstitüsü'nün kurucusu ve ilk müdürüdür. Bu yıllardan itibaren Nihad Sayar, Bedri Gürsoy, Bedii Necmeddin Fezyioğlu, Selahattin Tuncer, Memduh Yaşa, İsmail Türk, Halil Nadaroğlu, Kenan Bulutoğlu, Akif Erginay, Nezihe Sönmez gibi akademisyenlerin çalışmaları ile maliye öğretiminde ileriye yönelik adımlar atılmıştır.

Cumhuriyet döneminde ülkemizde kamu maliyesi konularına önceleri hukuki yaklaşım hakim olmuş, 1960 darbesi sonrası dönemde anglo-sakson yaklaşım egemen bir görüş durumuna gelmiştir. Pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de bu yönde bir değişim görülmesinin nedenleribulunmaktadır. Bunların başında, iktisadi analizdeki büyük değişiklikler karşısında bazılarınınca iktisat teorisinin bir parçası, bir diğer söyleyişle devlet faaliyetlerine ilişkin kısmı olarak kabul edilen maliyenin, artık kurumsal ve deskriptif nitelikli Fransız yaklaşımı ile öğrenilemeyeceği inancı gelmektedir. Bir diğer faktör, İkinci Dünya

Tablo: 1- Türkiye Maliye Eğitimi Sempozyumları

Türkiye I. Maliye Eğitimi Sempozyumu	22-24 Nisan 1985 Eskişehir	Maliye Eğitimi	Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü
Türkiye II. Maliye Eğitimi Sempozyumu	02-04 Mayıs 1986 Eskişehir	Kamusal Finansman Sorunları	Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü
Türkiye III. Maliye Eğitimi Sempozyumu	23-26 Nisan 1987 Gebze/Kocaeli	Eğitim ve Sağlık Hizmetleri	İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü
Türkiye IV. Maliye Eğitimi Sempozyumu	26-28 Mayıs 1988 Çeşme/İzmir	Kamu Finansmanı	Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü
Türkiye V. Maliye Eğitimi Sempozyumu	22-24 Mayıs 1989 Didim/Aydın	Devlet Borçları	Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü
Türkiye VI. Maliye Eğitimi Sempozyumu	21-23 Mayıs 1990 Lara/Antalya	Çeşitli Açılardan Vergileme ve Sorunları	Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü
Türkiye VII. Maliye Sempozyumu	23-25 Mayıs 1991 Marmaris/Muğla	Merkezi İdare ile Mahalli İdareler Arasındaki Mali İlişkiler	Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü
Türkiye VIII. Maliye Sempozyumu	12-15 Mayıs 1992 Uludağ/Bursa	Türkiye'de Vergileme Sorunları ve Ekonomik İstikrar	Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü

Türkiye IX. Maliye Sempozyumu	06-08 Mayıs 1993 Atakent-Silifke/Mersin	Türkiye'de Bütçe Harcamaları	Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü
Türkiye X. Maliye Sempozyumu	14-18 Mayıs 1994 Kemer-Antalya	Kamu Kesimi Finansman Açıkları	İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü
Türkiye XI. Maliye Sempozyumu	04-08 Mayıs 1995 Gazi Magosa/KKTC	Türkiye'de Liberalizasyon Sürecinde Maliye Politikaları Açısından Kamu Ekonomisinin Özel Ekonomi Üzerindeki Etkileri	Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü
Türkiye XII. Maliye Sempozyumu	14-17 Mayıs 1997 Belek/Antalya	Türkiye'de Kamu Ekonomisi ve Mali Kriz	İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü
Türkiye XIII. Maliye Sempozyumu	14-16 Mayıs 1998 Bodrum/Muğla	Anayasal Mali Düzen	Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü
Türkiye XIV. Maliye Sempozyumu	12-15 Mayıs 1999 Belek/Antalya	Kamu Kesimi Finansmanında Vergi, Dışı Normal Gelirler ile Özel Gelirler ve Fonlar	Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü
Türkiye XV. Maliye Sempozyumu	15-17 Mayıs 2000 Antalya	Türk Kamu Mali Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması ve Bu Yapılandırma Performans Yönetimi ve Denetiminin Yeri	Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü

savaşının galibi olan ABD'nin İngilizce'yi ve buna bağlı olarak anglo-sakson kültürünü hızla dünyaya yaymasıdır.⁶²

1982 yılında kurulan Yüksek Öğretim Kurulu ile üniversitelerin yapısı değiştirilmiş ve sosyal bilimler alanında eğitim yapan fakülte-lerde dört yıllık lisans eğitimi vermek üzere Maliye Bölümleri açılmıştır. Bu bölümlerin ayrıca yüksek lisans ve doktora programları açması esası da kabul edilmiştir.

Üniversitelerin İktisadi İdari Bilimler Fakülteleri, İktisat Fakül-terleri ile Siyasal Bilgiler Fakültelerinde yer alan maliye bölümleri 1985 yılından itibaren kendi aralarında "Türkiye Maliye Eğitimi Sem-pozyumu" adı altında bilimsel toplantılar düzenlemeye başlamışlardır. Özellikle bu yıllardan itibaren maliye bölümleri okullaşmaya başla-mıştır. Akademisyenlerin belli konular üzerinde yoğunlaşması ile bir-likte çeşitli bölümler ortak çalışmalar üretmişler ve çağdaş iktisadi düşüncelerin toplumsal sorunların mali yönleri üzerindeki öngörülerini Türkiye açısından tartışmaya çalışmışlardır.

Yukarıdaki tabloda (tablo 1) yıllar itibariyle düzenlenen Maliye Eğitimi Sempozyumlarının konuları yer almaktadır.

Günümüzde maliye bölümleri dört ana bilim dalından oluşmak-tadır. Bunlar, Maliye Teorisi, Bütçe ve Mali Planlama, Mali İktisat ve Mali Hukuk'tur. Maliye teorisi ana bilim dalı daha çok iktisat ve ma-liye teorisi ile ilgili konuları incelemektedir. Bütçe ve mali planlama ana bilim dalının temel uğraşı alanı: bütçe teorileri, bütçe politikaları, kamu ve özel kesim bütçe teknikleri, kamu hizmetlerinde planlama ve kamu harcamaları gibi konulardır. Mali iktisat ana bilim dalı daha çok maliye politikası ile ilgilenmekte olup maliye politikası araçlarının neler olduğunu, hangi evrelerde nasıl kullanılacaklarını araştırma ko-nusu yapmaktadır. Mali hukuk ana bilim dalı ise kamu gelirleri ile kamu harcamalarının hukuki yapısını inceleyen ve mevzuat yönü ağır basan bir çalışma alanıdır.

Günümüzde maliye eğitimi ağırlıklı olarak ekonomi, hukuk, muhasebe, kamu yönetimi ve siyaset bilimi ile takviye edilmektedir. İyi bir maliyeci bu alanlarda da bilgi sahibi olmak zorundadır.

62 NADAROĞLU, a.g.e., s. 64.

3. Yirminci Yüzyılda Maliye Politikasının Gelişimi

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, mali sistemini Osmanlı Devleti'nden devir almış ve bir takım yenilik hareketleri ile birlikte, dünya ekonomisinde ortaya çıkan gelişmelere ayak uydurmaya çalışmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti, Lozan Antlaşması ile siyasi, iktisadi ve mali bağımsızlığına kavuşmuş oluyordu. Bu antlaşma ile Dünyu Umumiye İdaresi kaldırılmıştır; diğer taraftan 1927 yılından itibaren de koruyucu gümrük politikası uygulanmaya başlanmıştır. Bir çok imtiyaz işletmesi devletleştirilmiş ve bunların borçları belli bir ödeme planına bağlanmıştır. Bu devirde dış borçlanma olanakları da çok sınırlıdır. İşte bu koşullar altında Cumhuriyet hükümetleri, bir yandan eski Osmanlı borçlarını ödemek, diğer yandan millileştirdiği işletmelerin tazminini yapabilmek için, eskiye nazaran daha çok gelir toplamak mecburiyetindeydi.⁶³

23 Nisan 1920 tarihinde açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk kabul etmiş olduğu kanun, "-1- Sayılı Ağnam Resminin dört Kat Artırılması Hakkında Kanun" dur. Meclisimizin ilk çıkardığı kanunun bir vergi kanunu olması, maliyenin devlet yönetimi açısından ne kadar önemli olduğunun bariz bir göstergesidir. Özellikle vergi kanunları açısından düşünüldüğünde, 1980 yılından günümüze kadar geçen süre zarfında, Meclis'te görüşülüp kabul edilen vergi kanunu sayısı yirmiden fazladır. Yani, hemen hemen her yıl muhakkak bir vergi kanunu T.B.M.M.'de görüşülmektedir.

1923 İzmir İktisat Kongresi'nde, günün koşullarına uygun olarak liberal görüşlere göre belirlenen ve özel kesimden çok şeyler bekleyen iktisat politikası 1930'dan itibaren ılımlı devletçiliğe dönüşmüştür. Aslında devletçilik ilke olarak 1924 Anayasası'nda da benimsenmiştir. Ancak, pratiğe yönelmesi 1932 sonrasına kalmıştır.

1924 Anayasası devletçilik anlayışını benimserken özel kesimi göz ardı etmemiştir. Atatürk döneminde ve 1940 sonrasındaki uygulamalar tam anlamıyla karma ekonomiyi ifade etmektedir. Dolayısıyla özel kesim, Cumhuriyet dönemi boyunca sermaye birikiminin beşeri sermayesinin ve teknolojik olanaklarının elverdiği ölçüde ve piyasa

63 Şerafettin AKSOY, *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*, Son Değişikliklere Göre Yeniden Düzenlenmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Bsk., Filiz Kitabevi, İstanbul 1991, s. 157.

ekonomisinin kuralları içinde GSMH'nin oluşmasına önemli katkılarda bulunmuştur.

Anadolu tarihinin en eski ticaret yerleşimlerinden biri olan İzmir'de toplanan İktisat Kongresi'nin ardından alınan ve piyasa ekonomisi güçlerini motive etmeye yönelik kararlarda istenilen başarımın yakalanamaması üzerine, 1932' den itibaren sanayileşmenin bizzat devlet eliyle yürütülmesine karar verilmiştir. Günümüzün önemli kamu iktisadi teşebbüslerinin pek çoğu o dönemde faaliyete geçmiş işletmelerdir.

1927 yılında uygulanmaya başlayan koruyucu gümrük tarifeleriyle devlet bir taraftan vergi gelirlerinin artacağını umuyor, diğer taraftan yurtiçi sanayi işletmelerini koruma amacını gerçekleştirmeye çalışıyordu. Bu politikaların bir uzantısı olarak kabul edilen Teşvik-i Sanayi Kanunu ile bir çok vergi muafıkları getirilmişti. Bu kanunun amacı, sanayi yatırımlarını vergi politikası aracılığıyla teşvik etmek idi.

Cumhuriyet döneminin ilk bütçeleri denk bütçelerdir. Hatta bütçelerin fazla verdiği dahi görülmüştür. 1924-1934 yılları arasındaki bütçelerin, sekiz yılında kesin hesap sonuçları fazla ile, bir yıl (1933) denk olarak ve iki yıl (1925 ve 1931) açık ile kapanmıştır.⁶⁴ 1925 yılında bütçe gelirlerinin %20'sini karşılayan Aşar Vergisi yürürlükten kaldırılmış yerine Kazanç Vergisi getirilmiştir. Bu yıl içinde yaşanan geçiş dönemi bütçenin açık vermesine yol açmıştır. 1931 yılında ise dünya çapında yaşanan mali buhranın bir sonucu olarak bütçe açık ile kapanmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, devlet hazinesinin sürekli olarak güçlü tutulmasına büyük önem vermiştir. Hazinenin geliri giderini karşılamadığı hallerde, paranın iç ve dış değerinin korunamayacağına inanmış ve bu nedenle bütçe denkleğinin kayıtsız ve şartsız olarak korunması gereken bir ilke olduğunu kabul etmiştir.⁶⁵

Ekonomik etkileri ve özellikle üretim üzerindeki etkileri olumsuz olan bütün vergilerin kaldırılmasını öneren Mustafa Kemal, bu inançla önce Aşar Vergisini kaldırtmıştır. Devlet gelirlerinin, halkın

64 Maliye Bakanlığı, *1920-1929 Bütçe Kanunları*, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayınları, Ankara 1978.

65 Mustafa A. AYSAN, *100. Doğum Yıldönümünde Atatürk' ün Ekonomi Politikası*, ES Yayınları, İkinci Bsk., Ekonomik ve Sosyal Yayınlar No: 3, İstanbul 1980, s. 30-31.

gelir artışına uygun biçimde artırılmasını isteyen Atatürk, bu amaca uygun olarak, 1925 yılından itibaren Kazanç Vergisi'ni uygulamaya koydurmuştur.

Atatürk'ün ölümünü izleyen yıllarda yaşanan İkinci Dünya Savaşı, tüm dünya ülkelerinin ekonomik ve mali yapılarını derinden etkilemiştir. Savaşa dahil olmamakla birlikte, savaşın mali çökün-tüsünü kısmen de olsa hissedilen Türkiye ekonomisi, savaş sonrası dönemde hızlı bir toparlanma sürecine girmiştir.

1 Ocak 1950 vergicilik tarihimiz açısından son derece önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihte yürürlüğe giren Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanunu gelirin vergilendirilmesi açısından ciddi bir reform olarak kabul edilmektedir. Ancak, bu yıllarda yapılan düzenlemelere zirai kazançlar dahil edilmemiştir. 1960 sonrası çıkarılan yeni Gelir Vergisi Kanunu ise zirai kazançları vergi kapsamına almış ancak, "Küçük Çiftçi Muafiyeti" ile zirai kazanç elde eden büyük bir kitleyi vergi dışı bırakmıştır. Son yıllarda küçük çiftçi muafiyetinin kaldırılması ile birlikte zirai kazançların vergilendirilmesinde önemli bir adım atılmıştır.

1984 yılında kabul edilen Katma Değer Vergisi Kanunu da maliye tarihimizin önemli dönüm noktalarından kabul edilmektedir. Muamele vergilerinin kaldırılması ve ardından farklı isimler altında uygulanan pek çok tüketim vergisini tek çatı altında toplayan Katma Değer Vergisi Kanunu, özellikle mali işlemlerin kayıt altına alınması açısından önem taşımaktadır.

Bütçe uygulamaları açısından bakıldığında, 1950 sonrasında açık bütçe uygulamalarının hız kazandığı görülmektedir. Kamu yatırımlarının giderek artması kamu harcamalarını artırmış, buna karşılık vergi gelirlerinde istenen gelir artışı sağlanamadığı için borçlanarak bütçenin finansmanına çalışılmıştır.

İngiliz ve Fransızlar'a 1950 yılına kadar ödenen Osmanlı borçlarının ardından, 1950' li yıllar bu sefer Türkiye'nin borçlanma yılları olarak önem kazanmıştır. Borçlanma eğilimi, özellikle dış borçlar açısından, 1980 sonrasında da hız kazanmıştır. 1990 sonrasında ise iç borçlarda artış görülmüştür.

1980 sonrasında gelişmiş ülkelerde görülen arz-yönlü iktisat politikalarına uyum sağlamaya çalışan Türkiye, çeşitli vergisel kolaylıklar uygulamaya başlamıştır. Özellikle 24 Ocak 1980 Ekonomik İş-

tikrar Tedbirleri bu alanda atılmış önemli bir adımdır. İhracatın ve yatırımların vergisel kolaylıklarla ve düşük faizli kredilerle desteklenmesi sonucu ciddi bir kalkınma hızı yakalayan Türkiye'de, enflasyon da artmıştır.

1990 sonrasında artan borç faizi yükü bütçeler üzerinde etkisini göstermiştir. Bütçe ödeneklerinin yarıya yakınına yaklaşan faiz ödemeleri son yıllardaki iktidarların en önemli sorunu olmaktadır. Son dönemlerde kısılan yatırım harcamaları ile personel harcamaları nedeniyle siyasi istikrar sarsılmıştır. Her dört yılda bir yenilenen seçimlerde değişik partiler oy patlaması yapmaktadırlar.

Türkiye'de, özellikle son yıllarda çok sık iktidar değişikliği yaşanmasının temel nedeni, halkın iktidarların maliye politikalarına olan güvensizliği olarak yorumlanabilir. Maliye bilimi ile uğraşanların büyük bir çoğunluğu, 1950 sonrası dönemde, devletin ekonomik ve siyasi faaliyetlerinin nasıl yozlaştığı üzerinde durmuş ve müdahaleciliğe karşı görüşler geliştirmişlerdir. Siyasi faaliyetlerin toplum genelinde yol açtığı mali sömürü sistemini analiz eden ve bu süreci aşmaya yönelik çözüm yolları arayan maliyeciler, devletin halkın gözünde yeniden tanımlanması yolunda pek çok önemli başarıya imza atmışlardır.

Kaynaklar

- AÇBA, Sait; *Devlet Borçlanması*. Adım Yayıncılık, Ankara 1991.
- AKAGÜNDÜZ, Ahmet, Said ÖZTÜRK; *Bilinmeyen Osmanlı*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1999.
- AKSOY, Şerafettin; *Kamu Maliyesi, Kamu Harcamaları, Kamu Gelirleri, Bütçe, Maliye Politikası*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1991.
- AKSOY, Şerafettin; *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*, Son Değişikliklere Göre Yeniden Düzenlenmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Bsk., Filiz Kitabevi, İstanbul 1991.
- AKTAN, Coşkun Can; *Çağdaş Liberal Düşünce ve Politik İktisat*, Takav Matbaası, Ankara 1994.
- AYSAN, Mustafa A.; *100. Doğum Yıldönümünde Atatürk'ün Ekonomi Politikası*, ES Yayınları, 2. Bsk., Ekonomik ve Sosyal Yayınlar No: 3, İstanbul 1980.
- CEZAR, Yavuz; *Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi (XVIII. yy.'dan Tanzimat'a Mali Tarih)*, Alan Yayıncılık: 62, Bilim Dizisi: 11, Mayıs 1986.
- DEVRİM, Fevzi; *Kamu Maliyesine Giriş*, REM Ltd. Şti., İzmir 1995.

EKER, Aytaç, Kâmil TÜĞEN; *Kamu Maliyesine Giriş*, 6. Bsk., Takav Matbaası, Ankara 1995.

EKER, Aytaç; *Devlet Borçları (Kamu Kredisi)*, İzmir 1994.

ELDEM, Vedat; "Mütareke ve Milli Mücadele Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu Ekonomisi", *Türk İktisat Tarihi Seminerleri*, Hacettepe Üniversitesi-Boğaziçi Üniversitesi İktisat ve Araştırma Projesi Seminer Çalışmaları, 8-10 Haziran 1973.

ERGİNAY, Akif; *Kamu Maliyesi, Kamu Gelirleri, Kamu Giderleri, Devlet Bütçesi, Kamu Borçları, Maliye Politikası*, Gözden Geçirilmiş ve İşlenmiş 13. Bsk., Savaş Yayınları, Ankara 1990.

FALAY, Nihat; *Maliye Tarihi (Ders Notları)*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1989.

Maliye Bakanlığı; *1920-1929 Bütçe Kanunları*, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayınları, Ankara 1978.

MERİÇ, Metin; *Kamu Kesiminde Mali Yapı*, İzmir 1999.

MUTER, Naci. B.; *Türkiye Ekonomisinde Mali Yapı (Kurumsal ve Kuramsal Bir Yaklaşım)*, Anadolu Matbaacılık, Manisa 1989.

NADAROĞLU, Halil; "Türkiye'de Yükseköğretim Kurumlarında Bugüne Kadar İzlenen Maliye Eğitimi ve Politikası", *Türkiye I. Maliye Eğitimi Sempozyumu 22-24 Nisan 1985*.

NEBİOĞLU, Osman; *Bir İmparatorluğun Çöküşü ve Kapitülasyonlar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 276, Ekonomi Dizisi No: 20, Ankara 1986.

ÖNSOY, Rifat; *Mali Tutsaklığa Giden Yol - Osmanlı Borçları 1854-1914*, Turhan Kitabevi, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar No: 15, Ankara 1999.

ÖZKAYA, Yücel; *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, No: 600, Ankara 1985.

PEHLİVAN, Osman; *Kamu Maliyesine Giriş*, Derya Kitabevi, Trabzon 1989.

SAVAŞ, Vural Fuat; *Anayasal İktisat (Genişletilmiş 2. Bsk.)*, İzmir 1993.

ŞENER, Abdüllatif; *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi*, İşaret Yayınları: 39, Bilimsel Araştırmalar Dizisi: 6, Ankara 1990.

TEKİR, Sabri; *Düyun-u Umumiye İdaresi ve Bu İdareye Bırakılan Gelirler*, İzmir 1987.

TEKİR, Sabri; *Maliye Tarihi*, T. C. Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Resmi Teksir Yayın No: 257, İzmir 1988.

TUNCER, Selahattin; *Kamu Maliyesi*, 3. Bsk., Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları No: 41, Yalkın Ofset Matbaası, İstanbul 1972.

TÜĞEN, Kâmil; *Devlet Bütçesi (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Bsk.)*, Anadolu Matbaacılık, İzmir 1999.

TÜRK, İsmail; *Kamu Maliyesi*, Turhan Kitabevi, Ankara 1992.

ULUATAM, Özhan; *Kamu Maliyesi*, İmaj Yayıncılık, Ankara 1999.

YAŞA, Memduh; *İktisat Maliye Politika*, Nur Ofset, İstanbul 1982.

TARTIŞMA

Mehmet Doğan: Öncelikle teşekkür ediyorum. Efendim siz, - on yıl önceden sosyal güvenlik sisteminin çökeceğini söylemiştik. - dediniz. Böyle bir öngörüye sahip olunabildiğine göre, şu an uygulanmak istenen IMF reçeteleri ne derece başarılı olabilir. Bu konuda düşüncelerinizi rica edeceğim.

Ahmet Burçin Yereli: Şimdi sosyal güvenlik sistemi ile ilgili olarak yine de ümitsiz değilim. O an yetiştirdiğimiz bir öğrencimiz şu anda genel müdür yardımcısı. Sosyal Sigortalar Kurumu'nda göreve geldiğinden beri Sigorta'da çok iyi görevler yaptı. SSK'nın özellikle son bir yıl içindeki bütçesi korkunç durumdaydı. Altı ayda da bütçeden bir lira almadan kendi kaynaklarımızla idare ediyoruz diyor. Önemli olan tabii ki sizlerin yetiştireceği insanlar. Siyasete girsinler, bürokrasiye girsinler, savaşsınlar. Böyle insanların sayıları zamanla artacak elbette. IMF reçetelerine gelince, bunları izliyoruz ve üzülüyoruz. Çünkü IMF ile başlayan bütün dostluklarımız kötü bitti. IMF ile yola çıkanların hepsi darbeye koltuklarını kaybettiler. Şimdi biz izliyoruz. Bizi ilgilendiren IMF'nin neyi ne kadar yaptığıdır. Çünkü anayasamızda birkaç hüküm var ki, zannetmiyorum başka gelişmiş ülkelerde böyle maddeler olsun. Anayasamızın 73. maddesi gelir dağılımının düzenlenmesini malaiye politikasının temel amacı kabul etmiştir. Anlamak mümkün değil, tartışılmaz bile. Gelir dağılımının düzenlenmesi, neyin ne olduğu, son derece belirsiz bir konu. Maliye politikasının sosyal amacı devlete değil hükümete yüklenmiştir. Hükümetin temel anayasal görevidir. Gelir dağılımını nasıl düzenleyeceksin? Vergi adaletine dayalı olarak uygulanıyor deniyor. Vergileme de adalet prensibi ile bağdaşmayan bir olgudur. Bütçe gelirlerinin büyük bir kısmını oluşturur. Anayasaya 1982 yılında bu hükmü koyduğunuz zaman, son onsekiz yıl içinde bütün hükümetlerimiz sabah kalkıp, ak-

şam yatarken mütemadiyen suç işliyor demektir. Çünkü onsekiz yıllık geçmişimize baktığımız zaman, şöyle ya da böyle gelir dağılımında büyük bir uçurum var. Gayri Safi Milli Hasıla'nın artması önemli değil, önemli olan gelir dağılımı bizim için. Gelir dağılımında bir bozulma olmuş ve bu bozulmadan dolayı Anayasamız hükümeti sorunlu ilan etmiş. Peki ama her hangi bir şekilde yargı yoluna gittiniz mi? Yok!... Çünkü işlerliği olmayan bir hükümdür bu. Vergilemede adalet dediğiniz zaman, ödeme gücü dediğiniz zaman inanın Almanya dışında ödeme gücü üzerinde çalışan başka bir ülke yok. Sayısal olarak oturur çalışırlar; ödeme gücü nedir ne değildir diye. O da ulus-devlet anlayışının egemen olduğu dönemlerden kalma bir gelenektir. Nedir ödeme gücü? Üretime göre mi hesaplanacak tüketime göre mi hesaplanacak? Servete göre mi hesaplayalım ödeme gücünü? Herkes kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücü oranında vergi vermekle yükümlüdür diyor Anayasa. Herkes hükümlüdür. Devlet almadığı zaman suç işlemiyor. Biz ödemekle yükümlüüz, almazsa almaz. Enteresan bir durum onun için. Biz izliyoruz şimdi. Bakalım nereye kadar IMF reçetelerini kabul edecekler? IMF konusunda ne dersek diyelim, hükümet "ben vazgeçtim, oynamıyorum derse ne yapacaksınız? IMF ile ilişkileriniz yeni değil, geçmişte Süleyman Demirel de, Bülent Ecevit de IMF ile masaya oturmuştu. Adamlar şunu şunu yapacaksınız dediler, kabul ettik. Ama masadan kalktık kendi bildiğimizi okuduk. Adamlar güvenmiyor bize. Hiçbir taahhütümüzü yerine getirmedik. Bu nedenle Avrupa Birliği'ne de almıyorlar bizi. Teşekkür ederim.

YEDİNCİ OTURUM SAĞLIK BİLİMLERİNDE GELİŞMELER

Oturum Başkanı
Sezgin İlgi

Sekreter
Mustafa Yılmaz